

**СУҒОРИЛАДИГАН МИНТАҚАЛАРДА ЎТКАЗИЛАДИГАН
ХЎЖАЛИКЛАРАРО ЕР ТУЗИШ УСЛУБИНИ
ТАКОМИЛЛАШТИРИШ**

Бекзод Низамович Инамов - қ.х.ф.ф.д. (PhD), к.и.х., “Ўздаверлойиҳа”

ДИЛИ мустақил изланувчиси (DSc)

Orcid: [0009-0007-8715-8503]

Аннотация. Мазкур мақолада суғориладиган минтақаларда хўжаликлараро ер тузиш ишларини самарали ташкил этиш ва уларни такомиллаштириш масалалари ўрганилган. Ер ресурсларидан оқилона ва адолатли фойдаланиш, суғориш тизимларининг ҳолатини ҳисобга олган ҳолда хўжаликлар ўртасида ерларни тўғри тақсимлаш масалалари таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: ер тузиш, суғориладиган ерлар, хўжаликлараро тақсимот, геоахборот технологиялари, ресурслардан фойдаланиш, ердан оқилона фойдаланиш, аграр ислоҳот, экологик барқарорлик.

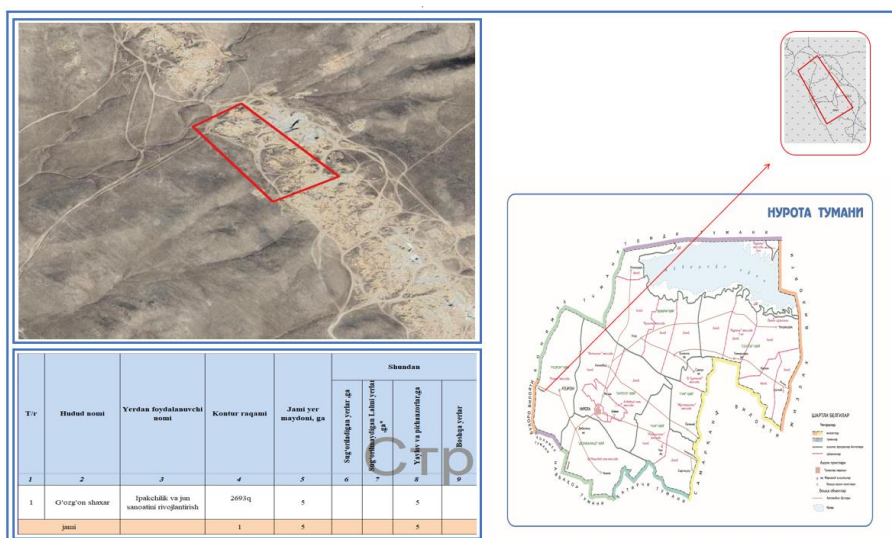
Ер тузиш соҳасининг тадқиқотчи-олимларининг таърифлашича, хўжаликлараро ер тузиш бу – ишлаб чиқариш мажмуасининг тармоқлари ўртасида, тармоқ ичида ерларни тақсимлаш ва қайта тақсимлаш бўйича, янги ердан фойдаланишларни ташкил этиш, мавжудларини тартибга солиш ва ўзгартириш йўли билан ердан фойдаланишни такомиллаштириш, шунингдек маъмурий-худудий бирликлар ер фондларини, улар таркиби ҳамда тизимини яратиш бўйича иқтисодий, ҳуқуқий, ижтимоий, техник тадбирлар тизими жараёнидир.

Илмий манбаларни ўрганиш ушбу ер тузишнинг яна битта муҳим қоидаси мавжудлигини кўрсатади. Унга биноан, бу–янги ердан фойдаланишларни вужудга келтириш, мавжудларини тартибга солиш, махсус ер фондларини ташкил этиш, ер тузиш тузиш объектларини жойлашган

ўрнини изоҳлаш ва жойида чегараларини белгилаш, шунингдек жойида ер участкаларини ажратиш бўйича мажмуали тадбирдир. Ер тузишнинг бу тури мақсадли маҳиятидан, мулкчилик ва фойдаланиш шаклларида қатъий назар барча ер майдонларида ўтказилади. Умуман ушбу ер тузиш тури давлатнинг ер сиёсатини ҳаётга бадик этишнинг асосий механизмаларидан биридир.

Шуни алоҳида қайд этиш зарурки, суғориладиган минтақаларда ўтказиладиган хўжаликлараро ер тузиш ишларига жуда катта диққат-эътибор қаратилиши зарур, негаки, суғориладиган экин ерларидан, кўп йиллик дарахтзорлармайдонларидан ноқишлоқ хўжалиги мақсадлари учун ер ажратиш қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришига катта иқтисодий, экологик зарар келтиради. Бир гектар ер майдонини ўзлаштириш ва қишлоқ хўжалиги айланмасига киритиш жуда катта молиявий харажатни (480-500 млн. сўм) талаб қилишини ҳисобга олган бўлсак бу муаммони қанчалик муҳимлиги яна бир қарра номоён бўлади.

Тадқиқот объекти Навоий вилояти бўйича тузилган кўп сонли лойиҳаларда суғориладиган қишлоқ хўжалиги ерларидан ер майдонларини ажратишга йўл қўйилмаган. Аммо турли ноқишлоқ хўжалиги мақсадлари учун ажратилган ерлар қишлоқ хўжалиги ерларини ташкил этади. Хусусан, Навоий вилояти Ғозғон шаҳар ҳокимлигининг ташаббуси билан гранит блоклари ишлаб чиқариш корхонаси учун яйлов ерларидан 5,0 гектар ер майдонини ажратиш лойиҳаси (1-расм).

1-расм. Навоий вилояти Ғазғон шаҳар Ғазғон массивида Гранит блоклар ишлаб чиқариш учун танланган ер майдони.

“Ўздаверлойиҳа” ДИЛИнинг “Наввилерлойиҳа” бўлинмаси томонидан ноқишлоқ хўжалиги мақсадлари учун қишлоқ хўжалиги ер майдонларидан ер ажратишга оид бажарилган охириги йиллардаги барча лойиҳалар суғориладиган ерларни четлаб ўтган, бундай ерлардан ажратишга йўл қўйилмаган. Ушбу лойиҳалар бўйича ажратилиши кўзда тутилган жами 7 086,87 гектарнинг 6 989,27 гектарини яйлов ва пичанзорларни, 97,60 гектарини эса бошқа ерлар ташкил этган. Бунда қишлоқ хўжалиги ва ўрмон хўжалиги ишлаб чиқариш нобудгарчиликларини ўрнини қоплаш харажатлари 69,5 млн. сўмни ташкил этган.

Тузилаётган ва амалга киритилаётган хўжаликлараро ер тузиш лойиҳалари ушбу ҳудудни ва умуман, туманни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришда муҳим амалий аҳамият касб этади. Жумладан, биттагина Қизилтепа туманидаги “Янги ҳаёт” МФЙ ҳудудида қурилиш саноатида кенг фойдаланиладиган, “Шебень” маҳсулотини ишлаб чиқаришда зарур хом ашё базаси бўлган “Porfarid” тошининг 100,0 гектар ер майдонида захираси мавжудлиги аниқланган. Мазкур ер майдони лойиҳани тузиш йилига ўрмон хўжалиги агентлиги тасарруфидаги ер ҳисобланган.

Ер майдонини ажратилиши натижасида шунингдек, қўшимча 400 млрд. сўмлик саноат маҳсулотлари ишлаб чиқарилиб, 22,0 млрд. сўмдан ортиқ бюджетга тушумлар тушиши таъминланади.

Олиб борилган тадқиқотлар шуни кўрсатадики, янги қишлоқ хўжалик корхоналарини ташкил этиш ёки қайта ташкил этиш билан боғлиқ хўжаликлараро ер тузиш лойиҳаларини ишлаб чиқиш ва асослашга кейинги йиллари жуда катта эътибор қаратилмоқда, негаки суғориладиган минтақалардаги ҳар бир гектар экин еридан фойдаланишни оқилона ва самарали ташкил этиш етиштириладиган маҳсулотлар миқдорларини оширади ва сифатини яхшилайдди.

Хулоса ўрнида шуни қайд этиш зарурки, суғориладиган қишлоқ

хўжалиги ҳудудларида мавжуд ердан фойдаланишларни қайта ташкил этиш бугунги кунда анчагина кенг тарқалган хўжаликлараро ер тузиш лойиҳаларини ташкил этади. Бу, фикримизча тўғри, негаки техника ва технологияларни йил сайин такомиллашаётганлиги, қишлоқ хўжалиги тармоқларини ривожлантиришга талабнинг ошаётганлиги, мавжуд ердан фойдаланишларни бугунги бозор муносабатларига тўла жавоб бермаётганлиги, ўз-ўзидан, мавжуд ердан фойдаланишларни қайта ташкил этишни талаб қилмоқда. Шундай экан, бундай ердан фойдаланишларни қайта ташкил этиш, улар ер майдонларини мақбуллаштириш билан бир қаторда далаларни суғориш суви билан, зарурий меҳнат ресурслари билан тўла таъминланишини ҳам ҳисобга олиши зарур. Ана шундай хўжаликлараро ер тузиш лойиҳаларигина бугунги кунда мавжуд суғориладиган қишлоқ хўжалиги ерларидан самарали фойдаланишни таъминлайди.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Аvezбаев С., Волков С.Н. «Ер тузишни лойиҳалаш». Дарслик. Т.: Янги аср авлоди, 2004.
2. Бобожонов А.Р., Раҳмонов Қ.Р., Ғофиров А.Ж. «Ер кадастри». Т.: Чўлпон, 2002.
3. Денисов В.В. Организация рационального использования земельных ресурсов подгорно-равнинных территорий Кыргызстана в условиях земельных преобразований. Бишкек, 2023. 459 с.
4. Волков С.Н., Денисов В.В. Землеустройство Кыргызской Республике. Москва-Бишкек, ГУЗ, 2014, 896 с.
5. Волков С.Н., Денисов В.В. Землеустройство Кыргызской Республике. Москва-Бишкек, ГУЗ, 2014, 462 б.
6. Қурбонов Э.Қ., Бобожонов А.Р., Раҳмонов Қ.Р. «Ер кадастри асослари». Т.: ТТЕСИ, 1999.
7. **B.N.Inamov. Sug ‘oriladigan yerlardan samarali foydalanishni tashkil etishning ilmiy va uslubiy jihatlari // Xorazm ma’mun akademiyasi axborotnomasi – 1/1-2025. Xorazm – 2025. B. 94-96.**

8. Inamov B.N. Introduction of an automated information system of arable land conservation based on innovative technologies // «Sustainable Agriculture» Scientific and technical journal // TIAME. - Tashkent, 2020. - №4(8).2020. P. - 10-12.
9. **Р.А.Тураев, А.Р.Бабажанов., Б.Н.Инамов. Зарубежный опыт организации эффективного использования земель сельскохозяйственного назначения // Актуальные проблемы современной науки. – Москва: - Отпечатано в ООО «Издательство «Спутник +», 2025. № 1 (142). – S. 19-23.**